

Карпатський капкан

Сергій Ухачевський

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Сергій Ухачевський

Карпатський капкан

Роман

Серія «Авантюрний роман»

Серію «Авантюрний роман» засновано 2019 року

Ідея Сергія Гаврилюка

Ілюстрації Олега Кіналя

Ця розповідь — на основі долі реальних людей і подій, що відбувались протягом 1941–1951 років на території Великобританії, Німецького рейху, Польщі, СРСР. Головний герой — полковник Степан Крижень, радянський розвідник, котрий завжди веде свою гру: і воюючи із нацистами, і ставши резидентом МГБ в Західній Україні, і борючись із системою, в якій доводиться працювати. Багатоходові шпигунські операції, затіяні в московських і лондонських кабінетах, втрачають сенс, коли в гру вступає він.

Книга написана живою мовою, з гумором, живими персонажами і подіями, що втягують у вир інтриг з перших слів і ведуть до останнього рядка.

1

Москва. 1951 рік, 15 квітня, Красна площа, 12.45 за московським часом

Дивакувата ця Москва... Така чужа... Холодна... Непривітна... І така вона різна...

Убогі задвірки з власним клопотом, із босоногою шпаною, яка ріжеться в «ножички» або у пристінок, з чоловіками в потертих куфайках і заношених майках, котрі з ранку до вечора «забивають козла» під горілку... Жінки, втомлені від невеселого життя на спільній кухні біля кастрulь та за пранням білизни, від сварок із сусідками й постійного дефіциту. І так мало свят... Та й тільки радості з того, що «наша страна — первая в мире»... Про це волають передові статті газет, про це харчать репродуктори на всіх

перехрестях... Не важливо, чого насправді держава досягла, а важливо, що «перша»! Дивишся на людей, і помітно, як гордість аж розпирає їх, коли вони чують магічне слово «перша». Їм так і хочеться шарпнути комір сорочки й підставити розхристані груди та веснянкувате лице під холодний вітер, щоб він куйовдив волосся, щоби сльози наверталися на очі... Від радості й щастя за себе — «перших з перших».

У задзеркаллі цього світу є й інше життя — парадне. Теж з відтінком пихатості, відчуттям вибіркковості та прихованого месіанства, яке проявляється в нав'язливій любові до всього людства та переконаності, що саме тут вершина цивілізації — й більше ніде. Дискусії зайві. Але, як доважок до парадності, це життя присмачене багатими крамницями, достатком і високим суспільним статусом. Зовні воно презентує себе дамами в манто з хутряною оторочкою, чоловіками в дорогих костюмах, сигналами клаксонів авто, парадними офіцерами та впрілими від ситості й власної значущості чиновниками. Цей світ не збирався рвати на горлі комірці, але завжди майстерно закликав робити це інших, пропагуючи таку ідеологію. І з репродукторів знову й знову харчало: «уверенной поступью», «решительными действиями», «закатив рукава», «раз и навсегда», «народ и партия», «враг не дремлет, товарищ».

Та було й те, що об'єднувало і задвірки, і тих, для кого це життя складалося успішно... Це — відчуття власної значущості як народу, котрий переміг у великій війні. Воно й досі висіло в повітрі, мовби не минуло шість років з часу перемоги... Мовби не полягли в полях ні за цапову душу мільйони громадян цієї країни, а сотні тисяч інвалідів війни, неприкаяних морфіністів і алкоголіків, які псували загальну картинку щасливого життя, не були викинуті на Валаамські острови... Те відчуття безапеляційної значущості постійно підсилювалося патріотичними піснями з репродукторів,

промовами вождів і звітами про успіхи робітників, колгоспників, учених та інтелігенції... І переконанням лежачого під штахетником п'янюги, що «мы можем все».

* * *

Цієї першої у квітні сонячної неділі московський люд вийшов на вулиці. Може, для того, щоб погрітися на сонці, поторгувати витрішками чи просто — бо так робить «уся Москва». Натовп заповнив Красну площу і прилеглі вулиці, окупував ГУМ, пивні кіоски, ятки із содовою, морозивом та біляшами. Стояв радісний лемент, його приглушували бравурні марші, що їх вихрипував деренькучий репродуктор, та нескінченні схвальні оплески. Ось і зараз конферансьє виголошував: «Сейчас вы услышите украинскую народную песню «Летела кукушка». Песня о нелегкой доле украинских крестьян Галичины, которых до 1939 года беспощадно угнетали польские паны. И об извечном стремлении украинцев к объединению с великим русским народом в едином государстве, под мудрым руководством товарища Сталина и Коммунистической партии Советского Союза!».

Рваний грім оплесків наклав хвилю вуличку, якою дівчата в легких сукнях, беретиках та білих шкарпеточках цокотіли підборами по бруківці. Вони трималися попід руки, весело проходячи повз дивакуватого дядька. Він зупинився, немов спіткнувся, й, задерши голову, прислухався...

З гучномовця тужливо тягнув хор:

Летіла зозуля та й стала кувати,

Ой то не зозуля — то рідная мати.

Якби мати знала, яка в мене біда,

Вона б передала горобчиком хліба.

Горобчиком хліба, синичкою солі,

Ой, мамо, ой, мамо, як тяжко в неволі...

Дівчата мимоволі звернули увагу на чоловіка, пирснули смішком та пішли далі. Дядько, одягнений у підрізану засмальцьовану морську шинель і дивний капелюх з мереживною стрічкою, тримав на плечі гострильний верстат. Був наче сторонній на цьому святі життя. Він не став дослуховувати пісню, байдуже поглянув на дівчат, підкинув на плечах верстат і вийшов на Красну площу. Зупинився, почував потилицю, дивлячись, як до мавзолею Леніна тягнеться черга «паломників». Глянув на собор Василя Блаженного, зняв капелюха, похапцем перехрестився. Роззирнувшись, прошепотів під носа: «І це — третій Рим?! Вавилон нечестивий...».

Розвернувся й під важкою ношею порівняно легко пішов у бік Старої площі. Помітно, що чоловік був чужим у цьому місті, але добре орієнтувався в ньому. Він двічі зупинявся, опускав верстат на асфальт, розгинав спину, витирав долонею піт з чола, закурював, оглядав свій робочий інструмент з усіх боків — присідав довкола нього, щось поправляв, задоволено переглядався з перехожими, наче похваляючись своїм верстатом-годувальником. Іноді весело пропонував:

— Мил человек, может, поточить че? Ножичек, бритву? Правим складно да ладно! После моей работы бритва сама бреет, а с острым ножиком и пацан смелеет!

Але сьогодні нікому не треба було нічого гострити, тому дивакуватий дядько знову брав свій інструмент на плече й ішов далі.

За пів години у скверику неподалік Луб'янки чоловік укотре зупинився, сів на лавку, дістав з кишені газету, розгорнув її і взявся читати. За мить поруч увівся ставний військовий з погонами полковника, зняв кашкета, поклав біля себе. У нього були плавні, мов котячі, рухи і сторожкий погляд. Зазвичай так поведуться професійні розвідники.

— Як дісталися, товаришу? — запитав офіцер.

— Без пригод, товаришу, — відповів дядько з ледь помітним смішком.

— Столиця сподобалася?

— Писав Іван Богослов: «Вавилон великий, мати блудницям і мерзотам земним»...

— Ви стали священником?

— Ні, мабуть, філософом. А Москва... Дихати тут важко, мов хтось на горло давить.

— Даремно ви так. Москва — чудове місто. Тут багато вихованих та розумних людей. Мені подобається жити і працювати в Москві. А народ є різний...

— Народ різний, а дух нечестивий, — перебив офіцера. — Болото затягує, воно й вас затягнуло. Гріх — липкий, а чоловік — слабкий.

— Може, й так, товаришу, може, й так... — офіцер на мить задумався. — Я й сам сумую за Батьківщиною, за Карпатами, де так круто змінилася моя доля. Дуже сумую. Тільки мені тут потрібно жити, як живуть усі — радісно й щасливо, — запнувся, вирішивши перейти до справи: — Хвоста не було?

— Ходив дворами, ходив вулицями кілька годин. Чисто... Хто-хто, а я б помітив.

— Ваші вже на місці?

— Так, усе готово. А наш як?

— Сьогодні о третій, е-е-е, — поправився, — о п'ятнадцятій нуль-нуль...

— Я зустрів. Не віриться... П'ять років — як один день.

— П'ять років... — погодився полковник. — На словах для мене щось передавали?

— Ні, працюємо, як працювали. Мінімум контактів.

— Це добре. У нас тепер усі під ковпаком, — одягнув кашкета, підвівся й наостанку коротко кинув: — Удачі тобі, Василю.

Дядько промовчав і навіть не повів очима на полковника, тільки коли той зник з поля зору, пробубонів: «І тобі, Миколо, удачі». Перекинувши ногу на ногу, знову заглибився в читання газети. За кілька хвилин відірвався від неї та пробурмотів: «Єресь і пропаганда». Згорнув газету, глянув на годинника.

— Пора, — звівся й знову повторив: — П'ять років, як один день...

Лондон. 1946 рік, 2 вересня, штаб-квартира Секретної розвідувальної служби МІ-6 — зовнішньої розвідки Великобританії, 1.13 pm за Гринвічем

У шифрувальному відділі панував, здавалося, хаос. У залі з кількома десятками компактних бюро, за якими працювали жінки та чоловіки у військовій формі, стояв гомін, мов на лондонській біржі в день торгів; дзеленчали телефони, глухо цокотіли телетайпи, клацали друкарські машинки. Кімната була прохідною, тому люди зі стрічками повідомлень, аркушами рапортів і стосами донесень сновигали між бюро вперед-взад, посилюючи враження безладу.

У кутку біля дверей із табличкою «Шеф відділу лейтенант Дж. Хадсон», за столом, заставленим телефонами, папками та стосами паперів, сидів сержант з мужніми рисами обличчя і шрамом через усю ліву щоку. Він верещав у телефонну слухавку: «Перевірте! Сто разів перевірте цю інформацію!» Схоже, сержант був головним у цьому царстві хаосу, й тільки він розумів, що тут відбувається, куди і як тече інформація та що зробити, аби вона знаходила правильний шлях. До всього, сержант виконував функцію ад'ютанта, вирішуючи, кого можна пускати до «шефа Хадсона», кого ні. І зараз біля нього в черзі вишикувалися кілька дівчат із теками в руках. Вони закоханими очима дивилися на красеня-сержанта.

Раптом різко розчинилися двері, й до зали влетіла білява жінка років тридцяти із золотавими квіточками в зачісці, білій сукні, мереживних рукавичках, кавалерійських чоботах з крагами та золоченими шпорами; в її руках гарячково вигравав новенький чорний хлист. Увесь відділ, здивований несподіваним видовищем, затих, зацікавлено зосередивши погляди на візитерці. Вона рвучко зупинилася перед сержантом. Той відірвався від телефона й ошелешено поцікавився:

— Міс, хто ви і як сюди потрапили?

Жінка роздратовано закотила очі, вийняла з декольте посвідчення й тицьнула йому під носа. Сержант зірвався з місця, виструнчився:

— Вибачте, міс! Я вас не впізнав!

— Мені треба поспілкуватися з лейтенантом Хадсоном.

— Зараз доповім! — схопив телефонну слухавку внутрішнього зв'язку. — Сер, до вас майор SIS Хелен Сміт... Слухаю, сер! — до гості, рапортуючи: — Міс, прошу заходити, лейтенант Хадсон чекає на вас!

Майор Сміт дещо роздратовано зиркнула на сержанта, стримуючись, злегка вдарила хлистом по чоботу, заховала посвідчення в пазуху й коротко кинула:

— Дякую, сержанте. Моя порада: будьте уважнішим до свого начальства, — і рвучко увійшла до кабінету Хадсона. Грюкнули двері.

— Уважним? У цьому бардакові? — втомлено пробубонів сержант і сів у крісло. — Тебе б на моє місце, крихітко... Квіточки у волоссі стояли б сторч, як улітку на лісовій галявині, — повернувся обличчям до дівчат у черзі. — Але хіба наша міс майор щось знає про квіточки? Що фурія про них може знати?

Дівчата стримано розсміялися, прикриваючи усмішки теками.

Лейтенант Хадсон виструнчився, тільки-но Хелен увійшла до кабінету.

— Не сподівався побачити вас у цивільному, міс майор! — промовив лейтенант.

— У сина перше причастя — не встигла переодягнутися, — пояснила Хелен. — Що у вас сталося?

— Із Росії надійшло повідомлення шифром, яким ми не користуємось із сорок другого року.

— Ви нічого не сплутали?

— Ні. Перевірили тричі, — узяв записку, прочитав: — «Карпати. Арій. Три нулі. Канал Яблуко».

Хелен важко опустила у крісло.

— Неймовірно. Цього просто не може бути! Ось що... Завтра о п'ятій вечора Арій знову вийде в ефір. Шифрограму — одразу до мене, — й, рвучко зірвавшись, вийшла з кабінету.

Лейтенант перебіг очима записку, непевно знизав плечима, підняв слухавку й доповів:

—...Сер, Арій вийшов на зв'язок внутрішнім шифром. Майор Сміт вирішила, що завтра він теж вийде на зв'язок, і наказала наступну шифрограму передати їй. Але ж, згідно з інструкцією... Слухаюся, сер! Передам!

Хелен вийшла на подвір'я Блетчлі-парку. Вона радісно усміхалася, на хвилинку навіть підставила обличчя під останні літні промені сонця. Біля під'їзду її очікував молоденький солдат, який тримав за вудила розпашілого жеребця чорної масті. Кінь почав нетерпляче перебирати ногами, тільки-но побачив хазяйку. Вояк із острахом дивився скося на жеребця, сподіваючись, що той не вирветься в нього з рук і не брикне задніми копитами або не вкусить, водночас намагаючись виструнчитися перед Хелен, як цього вимагає статут. Майор відібрала повід у вояка.

— Спасибі, рядовий, — сказала зі смішком. — Вас чекає блискуча кар'єра. Цей звір, — поплескала коня по шиї, — покалічив не одного коновода. Тож у вас щаслива доля, — і, вхопившись за луку сідла, по-ковбойськи заскочила на коня.

— Радий, міс, що візит на роботу поліпшив ваш настрій, — відрапортував солдат.

Вона ж, гарцюючи на коні, озирнула вояка з ніг до голови, знову всміхнулася й відповіла:

— Беріть приклад з мене, юначе. Робота іноді дарує цікаві сюрпризи, навіть мені — тій, кого ви прозвали Фурією! — і дала коневі шенкелів. Гривастий якусь мить гарячково перебирав ногами, а потім рвонув ускач. Підкови ритмічно зацокотіли по бруківці, вибиваючи іскри.

Солдат козирнув услід і полегшено пробубонів: «І Фурією, і Гарпією, міс майор, і навіть Мегерою. Хоча на останнє прізвисько раніше я був не згоден... Та після randevu з вашим жеребцем, міс майор, переконався, що ви таки Мегера».

Москва, Кремль. 1946 рік, 2 вересня, кабінет Сталіна, 00.58 за московським часом

У кабінеті було по-домашньому м'яке освітлення. Найяскравіше горів зеленкуватим посвітом тільки світильник на столі «вождя». Над столом для нарад кілька ламп розганяли темряву над робочою зоною. За важкими білими портьєрами проблискували далекі нічні вогні Москви. За столом у кабінеті, наче за командою «струнко», сиділи кілька офіцерів Держбезпеки. Міністр Держбезпеки генерал-полковник Віктор Абакумов стояв біля карти, що висіла на стіні. Обличчя в нього було напружене — стійка коміра нового генеральського мундира врізалась у шию. Член Політбюро, заступник голови Ради Міністрів СРСР, куратор МВС, МДБ та Міністерства державного контролю Лаврентій Берія розвальцем сидів за столом, ближче до карти.

Весело пробив першу ночі підлоговий годинник. Усі механічно звірили час своїх годинників з часом «вождя». Абакумов підкрутив стрілки і перевів погляд на хазяїна кабінету. Берія налив у склянку боржомі й повільно випив. Зависла пауза. Сталін зі схиленою головою походжав по паркету, задумливо смокчучи мундштук люльки, що вже не диміла. Паркет у нього під ногами не скрипів, м'які чоботи не видавали жодного звуку. «Как призрак», — подумав Абакумов і крутнув головою, намагаючись ослабити тугий комір кітеля. Йосип Віссаріонович нарешті підвів жовті котячі очі на Абакумова й сердито запитав:

— Объясните мне, товарищ Абакумов, на хрена нам целое управление, если оно не может расшифровать одну-единственную радиogramму?! Вы хотя бы понимаете, что это значит? О чем свидетельствует выход этой радиogramмы в эфир? Он свидетельствует об одном, товарищ Абакумов: что украинские буржуазные националисты наладили связь с Западом! Что вам известно о рации? Или вообще ничего не известно?

Абакумов указкою показав на карті територію, заштриховану синіми смугами, й пояснив:

— Рация вышла в эфир из района действия так называемой группы УПА «Говерла». Это в Карпатах. Почерк незнаком. Шифр очень похож на тот, которым пользовались британские диверсанты в Праге во время покушения на Гейдриха. Больше нам ничего не известно.

— Это все, что вы можете доложить?! — Сталін спохмурнів і сів за стіл.

— Эта рация заработала в канун выборов в Верховный Совет Украины! — підхопив Берія, емоційно крутячи головою, при цьому скельця його окулярів то зблискували, мов дзеркальця, ловлячи світло ламп, то тьмяніли. — Уже в сентябре мы там проведем показательные выборы в местные советы. Вы знаете, сколько

иностранных журналистов, этих щелкоперов, придет их освещать? И это добрая воля и мудрое решение Иосифа Виссарионовича — пригласить западную прессу! А если УПА захочет использовать ситуацию в своих грязных целях?! Представляете, как мы будем выглядеть в глазах Запада — наших союзников и наших же врагов?

Абакумов наче не звернув уваги на репліку Лаврентія.

— Мы готовы к провокациям со стороны националистов. И разработали предварительный этап операции по депортации украинского населения Галиции и Закерзонья. Кодовое название основного этапа операции — «Висла», предварительного — «Восточный экспресс».

— Изложите вкратце суть данных акций, пожалуйста, — зацікавився Сталін.

— Мы подготовили проект договора о совместных действиях СССР, Чехословакии и Польши против УПА в рамках операции «Висла» с целью выселения более полумиллиона украинцев из Закерзонья: частично в СССР, частично — на новые земли Польши, переданные ей Германией — в Восточную Пруссию и Силезию. Это основной этап депортации. Согласно плану, мы перекинем из Львовской области танковую дивизию, спецотряды и заблокируем погранвойсками советско-польскую границу, чехи выставят горную бригаду, а поляки — моторизованный корпус. С нашего согласия на закрытом заседании политбюро ЦК Польской рабочей партии принято решение о восстановлении концентрационных лагерей нацистов, в частности в Освенциме, с целью использования их как фильтрационных и перевалочных баз для депортируемого населения. Операция должна пройти в три этапа, с марта по июль следующего года. На предварительном этапе операции, в сентябре этого года, предлагаю провести депортацию украинского населения нашей части Галиции, где партизанское движение наиболее активно. Эта часть операции преследует цель лишить УПА

поддержки мелкобуржуазных слоев населения и без помех провести выборы в Верховный Совет Украины в феврале сорок седьмого года.

— Польским и чехословацким товарищам мы, конечно, поможем, хотя это и дальняя перспектива, — перебив його Сталін, — а вот с нашими бандитами... — повернувся до Берії, лукаво косячи на нього погляд: — Лаврентий, что будем с ними делать, как считаешь?

Берія різко звівся, та Сталін махнув до нього люлькою, мовляв, сиди. Той сів. Якось бочком, невпевнено.

— Товарищ Сталин, я считаю такую депортацию несвоевременной...

— Лаврентий, я что-то не понимаю... Смотрю, и товарищ Абакумов не понимает. Аргументируй.

— Солдаты и офицеры, прошедшие войну, не хотят воевать с повстанцами, они устали от войны, — пояснив Берія, всідаючись зручніше. — Нужна свежая кровь. В борьбе с УПА наши молодые кадры получают огромный опыт. Такой опыт не даст ни одна академия! Это и разведка, контрпартизанские меры... Огромный пласт опыта для наших органов.

Сталін звівся й узявся знову походжати, розмірковуючи вголос:

— Я с тобой согласен, товарищ Берия. Враг не дремлет. Он уже создает новую антисоветскую ось. Вот только враг не осознает, что на любой акт агрессии мы ответим новым походом в глубь Европы. Но что мы видим на опыте борьбы с украинским буржуазным подпольем? Мы видим, что фанатики, поддерживающие помещиков и капиталистов, тоже могут вести партизанскую войну! Именно поэтому нам нужны опытные кадры для борьбы с такими врагами, — перевів допитливий погляд на Берію.

— Товарищ Сталин, до сих пор у нас было много неудач в войне с бандеровцами, этими фашистскими наймитами, — знову блимнув

той окулярами. — Пора дати їм всім зрозуміти, хто справжній господар в Україні.

— Неудачи, Лаврентій, — сказав для смазливого бар'яка. За кожної невдачі кроється ворог або зрадник. А ми, комуністи, звикли їх знищувати.

— Отже, товариш Сталін, — продовжив Берія, — пропоную в канун виборів провести в зазначеному районі показову операцію спецгруп МГБ. Жертви не мають значення — жінки, діти, старі... Взяти якийсь-небудь містечко, масово підтримуваний націоналістів, і силами переодягнених у бандитів бійців спецгруп оточити його і знищити. Уб'ємо двох зайців! В першу чергу, продемонструємо Заходу, які негідники і мерзавці засели в лісах Радянської України. Нехай вони там у собі в Європі покажуть жахливий малюнок того, що насправді відбувається в звільненій від панів Галичині! Ну, а потім, ми посеемо недовіру громадянського населення до бандерівського руху.

...

Далі — у повній книжці «Карпатський капкан».

nashaknyga.com.ua